

Šifra: vest in zgodovina

ODPUŠČANJE PO BITKI ZA STALINGRAD !?!

Radijska igra

Osebe:

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS

SOVJETSKI OFICIR

POLKOVNIK WILHELM ADAM, adjutant feldmaršala Paulusa

GENERAL VASILIJ IVAN ČUKOV

OTTO KORFES

GENERAL MAX PFEFFER

GENERAL WALther VON SEYDLITZ

POROČNIK PHILIPP HUMBERT, adjutant generala Seydlitza

POLKOVNIK FRANZ DUSSEL

GENERAL ALEXANDER EDLER VON DANIELS

HARALD ROTHER, adjutant generala von Danielsa

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV

GENERAL VALENTIN ROKOSsovski

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO

GENERAL ARTHUR SCHMIDT

GENERAL ERICH VON MANSTEIN

Šestnajst oseb v igri.

kraj: Stalingrad, takratna Sovjetska Zveza

čas: konec januarja, začetek februarja 1943. leta

žanr: radijska igra z zgodovinsko tematiko in problemom izpraševanja vesti

Prvi slušni prizor

Oglasí se radijski gong.

Paulusov glas odmeva v številnih odmevih oziroma ponovitvah:
 Ich stehe hier auf Befehl. Tukaj sem postavljen po ukazu. Ich
 stehe hier auf Befehl. Tukaj sem postavljen po ukazu.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Zgodnje jutro, 31.1. 1943...
 Začudoma je v Stalingradu presenetljivo vse tiho. V namiznem
 ogledalu gledam svoj obraz. Zamazano je ogledalo in umazanija
 na njem še bolj poudarja moj upadel in izpit obraz. Še pred
 dvema letoma je bil moj obraz sočen in poln. Sedaj pa je moje
 obliče, kakor po dolgi in izčrpavajoči bolezni. Ta bolezen je
 bitka za Stalingrad. Ta bolezen je zgodovina. Pepelnato siv je
 moj obraz. Razpotegnjen in pust v tem umazanem, prašnem
 ogledalu. Brez osnovnih sredstev za življenje in boj me
 vrhovno poveljstvo v Berlinu žene v nadaljnji boj. Do zadnjega
 naboja. Je Hitler sploh Nemčija ?

Paulusov glas odmeva v številnih odmevih oziroma ponovitvah:
*Ist herr Hitler ganz Deutschland, ganze deutsche Volk ? Je
 Hitler vsa Nemčija, ves nemški narod ? Na koncu pa najbolj
 odmeva besedna zveza: ganz Deutschland, ganz Deutschland, vsa
 Nemčija, vsa Nemčija...*

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS(nadaljuje): Čakam na polkovnika
 Wilhelma Adama, v spremstvu Sovjetov naj bi se pojavil.
 Poveljujem vojski živih okostnjakov, neobritih, sestradih in
 brez vojaške volje. Če bi vedel, da mi bo sreča tako obrnila
 hrbet, bi že zdavnaj pred to mesnico, v tem ostrem mrazu
 odkazal poslušnost. Eno je gotovo: vrhovno poveljstvo je
 izdalо šesto armado.

Drugi slušni prizor

Slišijo se oddaljeni glasovi, vse bližji so... Mešanica ruskih
 in nemških besed. Odpro se lesena vrata.

SOVJETSKI OFICIR: Revolver položite na mizo !

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Kaj ? (odsotno)

POLKOVNIK WILHELM ADAM: Ste z nami, gospod feldmaršal ?
 Položiti morate kos orožja na mizo, v znamenje predaje.

SOVJETSKI OFICIR: Revolver položite na mizo. Takšni so
 mednarodni vojaški predpisi, ne samo naši sovjetski, saj
 razumete zadevo, saj poznate protokol vojaške predaje...

POLKOVNIK WILHELM ADAM: Seveda razume. General Paulus je bil
 nedavno povišan v feldmaršala, zato zelo dobro pozna vse
 vojaške protokole.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Predajam se, ker nočem splošnega kanibalizma v šesti armadi. Vse vodi v ljudožerstvo.

SOVJETSKI OFICIR: Predaja bo hitro stekla. Na pogovore boste morali k generalu Valentinu Rokossovskemu in marsalu Voronovu.

POLKOVNIK WILHELM ADAM: Pojdimo sedaj ! Avtomobil nas bo pripeljal do sovjetske komande.

Močan zvok avtomobila, ki odpelje. V izpušnih ceveh nekajkrat zapoka.

Tretji slušni prizor

Kašljanje priletnih moških. Sliši se energično bobnanje prstov na mizi. Zvok krožnikov na jedilni leseni mizi. Nekdo vstopi skozi lesena vrata; sliši se, kakor zbrani vstanejo. Pri tem se prevrne stol.

GENERAL VASILIJ ČUJKOV: Sedite, tovariši ! Ste vi Seydlitz ?

GENERAL WALther von SEYDLIZ: Sem.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Čudi me, da niste sprejeli naših velikodušnih pogojev, v primeru, če bi se predali. Iz slabega ste šli še na slabše. Samo poglejte se general von Seydlitz, kako izgledate ? Nimate več zalog hrane ?

OTTO KORFES: Mi smo državljeni drugega razreda. Državljeni prvega razreda so pač v Berlinu.

(odgovori namesto Seydlitza)

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Čudi me, da vas generalov niso evakuirali, prepeljali kam na toplo. Za nekatere nižje častnike je vaše vrhovno poveljstvo tako zelo lepo poskrbelo.

GENERAL MAX PFEFFER: Se ve, se ve... Kdor je SS Wafen ne bo trpel mraza, lakote in ne bo izpostavljen kroglam. Poleg tega podkupnine domačih preženejo še tak mraz, če veste na kaj mislim.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Razumem, saj naposled tudi Friedrich Paulus nima plemiškega naziva. Nihče zanj ne bo odštel plemiškega denarja in ga potegnil iz kotla.

GENERAL WALther von SEYDLITZ: Plemiškega porekla sem, vendar sem še zmeraj tukaj. Ne bo čisto držalo tisto o plemiškem denarju in podkupninah. Res pa je, da se mi lahko vsak SS hauptmann reži v obraz in je sedaj na toplem, kakor pravite, general Čujkov

GENERAL MAX PFEFFER: Ker ne znamo manipulirati, smo pač tukaj. Na fronti.

OTTO KORFES: Tragično je za svetovno zgodovino, da Hitler in Stalin, ti dve veličini, nista udarili po skupnem sovražniku – kapitalizmu.

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: To ni tema za tukaj, Otto, mi smo ujetniki in...

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV:

Okupatorji. (naglo konča stavek)

OTTO KORFES: Zakaj bi molčal ? Če pa je res...

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Otto Korfes ?

OTTO KORFES: Ja. Izvolite.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Imperialni arhiv v Potsdamu.

Vujaški zgodovinar. Potrebe vojne so iz vas naredile operativca.

OTTO KORFES: Zelo dobro ste obveščeni, koga imate pred seboj, general Čujkov.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Naša obveščevalna in naši agentje so najboljši na svetu. O sodelovanju dveh veličin govorite. Kako lahko razmišljate o skupnem uporu proti kapitalizmu, ko ste Leninovo najboljšo politično prijateljico Roso Luxemburg zmaličeno odvrgli v obcestni jarek ? Vi kulturni narod, dediči Beethovna in Kanta, Schillerja in Wagnerja. Na sodelovanje torej, kakšno sodelovanje ? Na koncu se je na oblast zavihtel tisti vaš češki desetnik, ki je nekje v sebi globoko prestrašen, če ne bi bil danes z vami, tukaj. Toliko o tem vašem vodji.

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ : Nikakor se ne bi smeli oglasiti, Otto. Sedaj pa imamo.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Ne pozname jeze nas Slovanov, Walther von Seydlitz, to ni jeza germanskega srda. Slovani smo velikodušni, tudi v jezi, zato sem za vas naročil obrok in čaj z vodko. Naravno zdravilo proti najnižjim temperaturam.

OTTO KORFES: Hvala za hrano. Je ta prigrizek čaj in kruh z maslom propaganda ?

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Prej človečnost, kakor propaganda, saj ne morete umreti od lakote. Zakaj se niste vdali ? Vojaškega izpita za poddesetnika niste naredili, tovariši generali.

GENERAL MAX PFEFFER: Samostojnost odločanja je odšla z vojaškega prizorišča. Za vsako malenkost moramo vrteti telefon za zvezo z Berlinom.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Vaše udobne pisarniške vojaščine ni tukaj. Zaležanih, razvajenih oficirjev. Kdo naj pozna razmere, če ne vi? Kdo je torej na fronti, vi ali vaši pisarniški oficirji?

OTTO KORFES: Težko je v tem trenutku stresti odgovor iz rokava. Mi bi se seveda vdali, ampak poveljnik šeste armade, Friedrich Paulus, je zavezan pruski tradiciji, da je ukaz pač ukaz...

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Paulus ne ukazuje, temveč Hitler, kaj pametujete, Otto.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Kako?

GENERAL MAX PFEFFER: Povedali smo vam, general, da je pri nas centralizem trenutno takšen, da polno ne moreš opravljati svojega dela. Glavno povelje vedno gre iz Volčjega brloga v Berlin. In če se ne oglasi starešina je na oni strani telefonske žice prav gotovo tajnica, ki z glasom poslovodkinje iz veleblagovnice oddrdra povelje. Brezosebno in povsem uradno. No, ja, kanček človečnosti bi lahko pokazala in povprašala, če kaj potrebujemo...

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: In glede na položaj, v katerem ste se znašli, sprašujem: je vrhovno poveljstvo sploh še z vami?

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Ne.

OTTO KORFES: Ni videti.

GENERAL MAX PFEFFER: Letalo evakuacije za hauptmana waffen ss ni problem. Problem se pojavi pri transportu kruha in konzerv.

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Tako je, transport živil je nenadoma neizvedljiv, nemogoč in toliko ovir se pojavi, da je že vse skupaj prav sumljivo. Sumljivo je, da lastna država ne hrani šeste armade.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Poročnik Humbert, kaj mislite o tem vojaškem pohodu na Sovjetsko zvezo?

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Osebno mislim, da je vojaška neumnost, da smo prišli tako daleč, kakor smo. Logistična podpora je nikakršna. Preprosto je nimamo. Ko sem videl s kakšno vojaško tehniko razpolagate, sem uvidel, da smo Nemci vse od konca prve svetovne vojne zaprti v svoje probleme in ne vidimo več širšega sveta.

POLKOVNIK FRANZ DUSSEL: Pravi poznavalec družbenih dogajanj, sociolog tale Philipp Humbert...

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Moj adjutant naj govorí !

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Ne prekinjate ga.

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Menim, general Čujkov, da nas je vojna spremenila. Sam sem pisal domov, da skoraj ne verjamem, da za nas ni več kruha in ne medicinske pomoči. Ne razumem, da se je odnos do armade z dvaindvajsetimi divizijami tako korenito spremenil...

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: No, če smo pri pisanju pisem, potem naši obveščevalci zelo dobro vedo, kakšna pisma bere ministrstvo za propagando, kaj bere gospod Goebbels...

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Kaj bere naš minister za propagando ?

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Tovariš general, pisma s fronte. Menite, da se vojaki ne razburjajo in bentijo čez tukajšnje razmere. Nič več niso pohlevni. Nič več niso zapriseženi. In Hitler je za njih samo še en oficir, ki jih ne pusti domov.

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Kako pa general Ivan Čujkov vse to veste ?

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Naši obveščevalci stojijo ob boku uslužbencem nemškega ministrstva za propagando. Kako ne bi vedel ? Odnos do vašega vodje se je korenito spremenil. Mali človek se odvrača od vojne, ker je izpostavljen in nezaščiten... V pismih s fronte je ena sama graja... Eden izmed korporalov, desetarjev piše domačim: »Čisto lepo smo živelji in komu na čast smo sedaj v tej Rusiji?«

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Tudi mi se počutimo izpostavljene in nezaščitene...

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: In izdane. Izročiti vam moram orožje, ker me niste do konca razorožili.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Za kakšno orožje pa gre, general von Seydlitz ?

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Za nožiček. Še iz skavtskih časov.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Vi šaljivec, vi ! Nož pa le pospravite. Z njim smo v takšni bitki, kakor je bila tale stalingrajska lupili krompir za kotel. Vi pa z njim von Seydlitz niste odprli ravno dosti konzerv ?

GENERAL WALTHER VON SEIDLITZ: Mi jih niso dostavili, kljub temu, da sem plemiškega porekla. Nemški državljanji prvega razreda so pač v Berlinu.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: In kako se počuti Paulus ?

POLKOVNIK FRANZ DUSSEL: Res, kako je z njim ?

GENERAL MAX PFEFFER: Počuti se razdvojenega. Njegova lojalnost do nacionalsocializma se bo skrhala, boste videli. Videl sem njegov izraz na obrazu. Preveč notranjih bojev je v njem, preveč filozofskih samogovorov, vse to vodi do tega, da bo Paulus postal drugačen... V mesecih, ki prihajajo, drugačen.

PHILIPP HUMBERT: Zelo drugačen. Spremenil bo svoj družben pogled na dogajanje.

GENERAL VASILIJ IVAN ČUJKOV: Želim si, da bi spregledal. Pogledal resnici v oči in spoznal, kam pelje hilerjanstvo. Edini, ki se odkrito upira nemškemu stroju, je vaš general von Daniels...

Četrti slušni prizor

Kratek premor v tišini.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: V teh trenutkih in dnevih si človek ne želi ničesar bolj, kakor zarebernico s kislim zeljem, poplaknjeno z renskim vinom.

HARALD ROTHER: Takšen jedilnik se v teh okoliščinah zdi nemogoč, gospod general.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: To je bilo na krožniku v nekem drugem času, na nekem drugem mestu. Vsekakor pa je to sedaj na jedilniku, v Nemčiji. Kje je sedaj Nemčija ?

HARALD ROTHER: Za nas nedosegljiva, general.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Da, naša resničnost je minus dvajset stopinj pod ničlo. Vse je pod ničlo, ker tudi sami postajamo družbene ničle. V moralnem pomenu besede.

HARALD ROTHER: Bomo kdaj videli Nemčijo ?

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Če bomo pridni ujetniki, bodo možnosti precej večje, kakor če bomo odrezavi. Predvsem pa ne smemo biti neprožni, kakor je neprožen, nesramen in odrezav general Arthur Schmidt. Na Sovjete gleda odljudno. Sicer pa moji ukazi nimajo več veljave in moči, zato izdajam tih ukaz, ki naj gre od častnika do častnika. Od vojaka do vojaka. Ukaz namenjen tistim oficirjem in vojakom, ki so polni odlikovanj. Če želijo sebi življenje in prihodnost naj ostanejo na uniformah osnovni vojaški čini. Vse ostalo naj potrgajo...

HARALD ROTHER: Svastike, hrastovo listje, križce..., sva istih misli general von Daniels ?

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Tako je. Vse tisto, kar bi utegnilo razbesneti sovjetske vojake. Do nas visokih in višjih častnikov so seveda Sovjeti prijazni in uvidevni, toda navadnega nemškega vojaka čaka marsikaj. Še posebej morajo z uniform mrtvaške glave, Sovjeti bodo pobesneli in na licu mesta ustrelili vojaka ozioroma oficirja, ki ima lobanjo na sebi ozioroma nacistično odlikovalsko razkošje.

HARALD ROTHER: Razumel sem, potrgajo naj ovratne oznake in kamuflažne oznake.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Moj Harald, zvesti adjutant, vse to bodo kmalu muzejski primerki. Primerki zastrašujoče zgodovine in mi ne bomo ravno zmagovalci. In še nekaj leutnat Rother, našim je potrebno dopovedati, da jim vrhovni poveljnik Adolf Hitler v nobenem pogledu ne bo pomagal. Ne bo jim olajšal ujetništva in tudi njihov rešitelj ne bo. Kdor tako brezmejno verjame vanj, naj se na licu mesta ustreli, fuhrer se ne bo za nikogar žrtvoval.

HARALD ROTHER: Izdani smo, general von Daniels.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: In temu avstrijskemu faliranemu študentu smo se pustili zapeljati. V to ledeno brozgo nas je prignal. Izpostavil nas je do konca. Vse majhne sreče in nesreče tovarniških delavcev, frizerjev in ključavniciarjev, v podobi vojakov vzhodne fronte, so v njegovih rokah, mar ni to žalostno, poročnik Rother ? Kdo nam bo odpustil ?

HARALD ROTHER: Šel bom od vojaka do vojaka in širil vaš ukaz. K petim navadnim vojakom se pridružuje še esesovec..., te je potrebno še posebej posvariti.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Da, to je divizijska računska postavka: pet in eden, pet in eden... Ampak nad elitnimi arijci, esesovci, se bodo sovjetski vojaki najbolj znesli... Dopovejte jim, da ne bodo nikoli videli domačih dvorišč, če se bodo oklepali svoje bižuterije...

HARALD ROTHER: General, dejali ste, da so ta odlikovanja ena sama...

ALEXANDER VON DANIELS: Ena sama navadna cenena bižuterija zgodovine. Ko bo enkrat te usrane vojne konec, jih bo sramotno nositi, kaj sramotno, celo prepovedano. Naši oblastniki pa tako in tako ne bodo več živelji. Če pa bo kdo od njih ostal živ, ga bodo strpali v zapor z železnim zapahom. Nesi naša odlikovanja ta trenutek na tržnico, nihče ne bo dal kilograma krompirja za njih. Svet bo na njih grdo pljunil !

HARALD ROTHER: Ampak general Paulus je povisan v feldmaršala...

ALEXANDER VON DANIELS: Pred nedavnim. V feldmaršala vojske, ki se bo v nekaj dneh preobrazila v hordo kanibalov. In ne šalim se, Rother: naši Arijci bodo žrli človeško meso. Svež kos kruha z maslom so nazadnje jedli doma, v Nemčiji...

HARALD ROTHER: Je res tako brezupno ?

ALEXANDER VON DANIELS: Mrtvi vojaki so zloženi in kupi trupel se dvigujejo v nebo, na obeh straneh cest, v polmraku se zdi, da je to nekakšna ograja tukajšnjih pašnikov. Ko pa se zdani, zevajo glave iz kupov s svojo pepelnato sivo barvo in steklene oči še zmeraj gledajo. Tisti, ki bodo preživeli ta ledeni pekel, se bodo pogledov mrtvecev spominjali... Pozabljalji pa bodo na naša odlikovanja..

HARALD ROTHER: Preživeli se bodo vračali v spremenjene družbene razmere.

ALEXANDER VON DANIELS: Pojdi in prenesi moj poslednji ukaz navadnim vojakom. Ostatí živ naj jim bo edina vrednota.

HARALD ROTHER: Jawol, herr general...

ALEXANDER VON DANIELS: In ne pozabi, da je vrhovni poveljnik v vsaki vojni na koncu človeški želodec. Paulus to prekletu dobro ve.

Peti slušni prizor

Sliši se zvok avtomobila, energično odpiranje in zapiranje vrat avtomobila. Odpiranje in zapiranje lesenih vrat. Sliši se požvižgavanje snežnega vetra. Iz daljave se sliši komaj zaznavna, slišna nemška narodna pesem, zaigrana na ustno harmoniko.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Prav nič zgovorni niste, Paulus.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Tudi vi ne bi bili na mojem mestu, maršal Voronov.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Vašega mesta pa res ne bi hotel. To je mesto zavojevalca. Imperator, kolonialist in okupator so v Sovjetski zvezi hude psovke. Družbeno so nezaželenjeni.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Kako vi osebno razumete svoj položaj tukaj ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Ich stehe hier auf Befehl.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Seveda ukaz, kaj pa drugega. Vojak pozna le ukaz. Nič se ne razmišlja o tem, kako globoko se zakoraka v zločin. Mi pa na štabu donske fronte razmišljamo o vašem zavojevalskem pohodu, ki kar kliče po narodnoosvobodilnem boju.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Vaša predaja feldmaršal je v nasprotju z ukazom vašega vrhovnega poveljnika Adolfa Hitlerja.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Jawol, se razume.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Naposled ste se odločili za preudaren vojaški korak. Lahko bi se predali že novembra preteklega leta, ko je vaša divizija utrpela precejšnjo izgubo in ni bilo premika na fronti. Za vas ne, za nas ja.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Primanjkovati nam je pričelo hrane in streliva.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Zlezli ste v obroč, ki je številčno večji.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Za Nemčijo, za Berlin ste veleizdajalec.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Zavedam se svojega dejanja in posledic.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Friedrich Paulus, radi bi od vas slišali več kot en sam stavek. Hitler vas je povišal v feldmaršala...

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: To je bilo politično dejanje, ne vojaško. Na fronti, na kateri sem, ni uspeha. Nihče od nas oficirjev si ne zasluži povišanja. Zaslužimo pa si obroke in sanitetno oskrbo, kar nam Berlin neredno dostavlja.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Hitler od vas pričakuje naglo smrt. Samomor.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Tega ne morem storiti.

Rimokatolik sem. Samomor ni dostenjen in je zame kot Prusa strahopetno dejanje. Ne morem Bogu vrniti njegovega darila predčasno.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Torej zavračate boj do zadnjega moža, do zadnjega naboja...

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Zadnjega naboja ne bo, ker sploh primanjkuje streliva.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: In vaše zdesetkano vojaštvo ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Če je ta nekoč mogočna armada, sestavljena iz 22 divizij, sedaj na kolenih, brez oskrbe, nima hrane ne medicinskega materiala, stisnjena v številčnejši obroč, pravzaprav dva ločena obroča, potem je predaja edina pot. Pot preživetja.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Ujetništvo je sedaj za vas resničnost.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Sprejemam ga. Neizogibno je.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Med navadnimi nemškimi vojaki velja, da te sistem nima preveč rad, če te pošlje do zaledenele Volge.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Te govorce so žal postale trda vojaška resničnost.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Zakaj vas ni odpeljalo letalo ? Zakaj vas niso evakuirali ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Moja družina nima plemiškega porekla. Iz poštene družine izhajam, kjer sta prilizovanje z buteljko vina in podkupovanje tuji zadavi, skoraj smrtna greha.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: In vaše osebno življenje ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Ženi bom moral vrniti prstan, če bom dolgo v ujetništvu.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Prej sem vas slišal, da ste se opredelili za Prusa, mar niste član nacionalsocialistične stranke ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Seveda sem.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Paulus, mi vsakemu rečemo tovariš. No, tovariš Paulus, rad bi, da bi spregledali, kako pogubno oblast imate. Radi bi, da vidite dve plati kovanca, ne eno samo. Kaj lahko porečete po vsem tem ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Vrhovno poveljstvo je izdalo šesto armado.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: In vaše vrhovno poveljstvo bi to vašo ugotovitev sprejelo kot hudo žalitev. A ta žalitev bo zapisana v zgodovinskih učbenikih, ne kot žalitev, ampak kot zmaga sovjetske 62 armade.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Izobčenec sem, tega se zavedam. Nekoč bi se rad vrnil v drugačno Nemčijo. V to se ne morem več.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: In o tej drugačni Nemčiji bi se radi pogovorili z vami.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Razumevanje in odpuščanje bom moral poiskati pri navadnem državljanu. Moral bom dodobra

pojasniti razmere, v katerih sem se znašel. Ich stehe hier auf befehl.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Seveda ukaz je za vojaka ukaz. To bodo še velikokrat slišala povojska sodišča, ko bodo spraševala, zakaj niste ravnali po svoji vesti ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Niste dobili vojne, dobili ste bitko, general Rokossovski. In ali so vaši vojaki res tako dostojni ? Bodo v tej vojni delovali le po svoji vesti ? Videl sem njihovo nagnjenost k pijači in po glavi jim rojijo le spolni odnosi z neznanimi ženskami.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Dovolj, Paulus ! Naš državljan je visoko moralna osebnost, vsestransko razvita, ki nima imperatorskih in zavojevalskih teženj, kakor prihajajo v našo deželo, z vami, Nemci. (jezno, moško energično)

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI:

Slišite ustno harmoniko, Paulus, njeno melanholično melodijo ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Slišim zavijanje zimskega vetra. Za glasbo nimam prirojenega posluha.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Mogoče je za danes dovolj. Pogovor je resnično intenziven, zato za mene kot prevajalca postaja naporen.

GENERAL VALENTIN ROKOSOVSKI: Prav kapetan Dyatlenko, tudi sam potrebujem razmislek o vsem tem, kar smo danes rekli.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Še nekaj srečanj bo z vami, feldmaršal Paulus. Na enem izmed njih bi vam radi pokazali fotografije, nastale na sedanjem nemškem ozemljju.

MARŠAL NIKOLAJ VORONOV: Seveda, ob ustreznih priložnosti.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Če gre za vojaške zadeve, bom seveda sodeloval. Za spremembe mojega političnega prepričanja pa za enkrat nisem odprt.

Zvoki ustne harmonike, ki so bili prej v ozadju in šibkejši sedaj postajajo glasnejši.

Šesti slušni prizor

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Slišite ustno harmoniko, glasba se prav prileže po vseh teh eksplozijah.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Po vojaškem hrupu je sedaj čas za melanholične intimne skladbice.

GENERAL WALTHER VON SEYDLIZ: General von Daniels, ste spet v rožicah ?

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Nimam vrtnarskega izpita, herr general von Seydlitz , to bi lahko vedeli. Zmanjkalo pa je tudi čisto ta pravega konjaka...

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: To za vas ne bi smelo biti težava. Slišim, da ste konjak Napoleon uspešno in brez težav zamenjali za vodko ? Boljševiki imajo radi vašo družbo von Daniels, sploh pa vaše misli o nacističnih značkah kot o bižuteriji zgodovine zabavajo tukajšnjo sovjetsko občinstvo. Ponujate prvorstno intelektualno zabavo, von Daniels, ampak s takšnimi stališči se ne morete vrniti v rodno Nemčijo.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Tudi vi se ne morete, ujetnik Schmidt.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Pa menda se nimate za svobodnega, ko postajate zabavljač boljševikom ? Vaše pametovanje in žlahtanje s Sovjeti naj bi bila vozovnica za vlak v Nemčijo, kaj !?! Vedno boste stopili na vagon številka 376, to je številka vašega polka...

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Škoda, da nisem izvedel kabaretne točke za domače občinstvo. Popevka bi se glasila: Pomoč prihaja z vlakom, ki ga ni, v Volčjem brlogu se nikomur ne mudi, Manstein s tanki hiti, prve obrambne linije pa s svojo vojaško vročino nikakor ne stali...

GENERAL ERICH VON MANSTEIN: Kaj me delate, von Daniels, za nesmrtnega ? Priskrbeli ste mi mesto v vaši ceneni popevčici, mislil sem, da bo najmanj opera o meni.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Bi radi na prvi vlak za Nemčijo, von Daniels ?

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Aleksander sem. Nihče mi več ne reče Aleksander, kaj vam je, kameradi ?

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: To ime je tukaj domače. Bizantinci so vas vzeli za svojega.

GENERAL ERICH VON MANSTEIN: Prilizujete se tem vzhodnim Slovanom, oni imajo eno karto v žepu, z dvema podobama, saj je tukaj doma Bizanc.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Mi pa smo premočrtni Germani.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Germani bomo izgubili tudi to vojno, general Schmidt.

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Nehajte, generali !

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Zadnji čas, da mlad poročnik Humbert prevzame poveljstvo. Mlada moč je pač mlada moč.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Vi, Philipp, ste tudi Sovjetom povšeči z vašim Nacionalnim odborom za svobodno Nemčijo. Tudi vas imajo boljševiki radi, saj ne zanikate tega ?

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Ujetniki smo in naše edino zdravo orožje mora biti diplomacija, takt in mera. V pošteni godlji bomo, če bomo stresali pivske domislice. Nemčija, kateri smo zaprisegli, je moralno že propadla.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Točno.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Nikoli ne bom pokleknil pred Stalinom zaradi tega. Von Daniels žloka vodko s temi slovanskimi aziati in poročnik Humbert razvija ideje o novi demokratični Nemčiji, ki bo na koncu pristala na politični mizi Amerike in Rusije, zapomnite si moje besede.

GENERAL ERICH VON MANSTEIN: Pametni ste, Humbert, vendar ne pozabite komu ste najpoprej prisegli. Mi smo hitlerjevci v vsakem pomenu besede. Zgodovina nam ne bo oprostila, ne odpustila, zgodovina odpušča malemu človeku, ki pa ga je režim v Berlinu poslal v to krvavo snežno avanturo.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Plujete v lastno skledo, general Erich von Manstein ?

GENERAL ERICH VON MANSTEIN: Tukaj ne gre za skledo in piskrovezništvo, Schmidt, tukaj gre za naše uniforme z odlikovanji, ki bodo prešle v uvezeno obliko, v obliko vojaških in zgodovinskih učbenikov. Tukaj gre za naša dejanja, ki jim bo civilizacija strogo sodila.

ALEXANDER EDLER VON DANIELS: Saj sem dejal: cenena nacistična krvava bižuterija, ta odlikovanja.

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Trenutno bi bilo najbolj razsodno in civilizacijsko, če bi se vplivni nemški oficirji vključili v Nacionalni odbor za svobodno Nemčijo. Nadaljevali bi s

pobudami za parlamentarno politično kulturo, ki je živela pred letom 1933.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Sedaj razumem, zakaj vas general Čujkov in maršal Voronov zaljubljeno in navdušeno gledata...

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Podpiram prizadevanja svojega mladega adjutanta, poročnika Humberta. Njegove pobude bodo na strani pruske tradicije in moderne demokracije in ne več podpora oblasti enega oblastiželnega človeka.

GENERAL ARTHUR SCHMIDT: Na generacijska razhajanja pa vseeno računajte. Paulus ne bo zagret za tisto, kar bo všeč boljševikom.

GENERAL ERICH VON MANSTEIN: Za nas je najbolje, da se vključimo v humanitarno dejavnost in ne poskušamo biti več kot navadni državljeni. Javno moramo priznati, da je v vojni Hitlerjeva hipnoza popustila in da ponovno gledamo stvari z zdravo pametjo. Ne opravičujmo svojih dejanj, ampak počakajmo na sodnike.

ARTHUR SCHMIDT: Manstein, vi ste torej za politiko servilnosti, za tisto, kar je všeč Sovjetom, čeprav vam niso blizu. Govoriti, da je vojna izgubljena, je veleizdaja...

GENERAL ERICH VON MANSTEIN: Poslušajte, Schmidt, vaša trma in vojaška dejstva niso eno. Prvi, ki moramo vedeti, da je vojna zgrešena in v osnovi izgubljena smo mi poraženci stalingrajske bitke. Ujetniki dveh sovjetskih obročov.

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: V teh mesecih od kar smo v ujetništvu je na vojaški zemljevid stopila Amerika. Retorika nacizma se ni spremenila, močno pa so se spremenile razmere. Naš berlinski radio lahko tuli lažne zmagošlavne novice, vendar ima nemško ljudstvo na mizi fižolovo in krompirjevo juho. In sovjetske in ameriške tanke tako rekoč na dvorišču.

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Stavim, da ponekod v Nemčiji ni teh dveh juh na jedilniku. Vojna je Nemčijo materialno izčrpala, saj smo v tej vojaški megalomaniji že od leta 1939. In prav rad bi videl, kako se bodo naši s krampi in lovskimi puškami borili proti zavezniškim silam.

GENERAL ERICH VON MANSTEIN: Pred dnevi mi je sovjetska obveščevalna služba pokazala fotografije.

GENERAL WALTHER VON SEYDLITZ: Fotografije ?

Kakšne fotografije ?

Sedmi slušni prizor

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Maršala Voronova so premestili na fronto, zato se bova pogovarjala sama.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Pomembna fronta ?

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Vojna je prešla v svojo ključno fazo.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Kaj to pomeni za Nemčijo ?

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Ameriški tanki naj bi krenili proti Nemčiji. Midva pa bova pogledala fotografije.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Tiste fotografije, o katerih je bilo govora prejšnje leto.

Šelest pisarniškega materiala.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Tako je.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Fotografije niso gradivo vaše propagande ?

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Fotografije so resnične. Naši obveščevalci nam jih dostavljajo preko Nemčije, Poljske in Češke v Sovjetsko zvezo. Povejte mi, kaj bi rekli, da je tole ? Kaj vidite ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Zgleda kot nekakšno taborišče.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Je kdo v uniformi ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Ne.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Civilisti so. Med njimi je veliko državljanov Nemčije.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Do sedaj so bila dovoljena le delovna taborišča za vojake ujetnike, ampak na fotografiji so civilisti. Navadni ljudje.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Navadni ljudje ? Ne, to so za vaš sistem podljudje, ki ne ustrezajo kriterijem arijske rase. Judje, Romi, marksisti, člani komunistične partije Nemčije in tudi duševni bolniki.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Duševni bolniki sodijo v sanatorije, ne pa v kakršnakoli taborišča. Ustava je vendar za vse.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: To je največja težava, vaša nacistična stranka je nad ustavo.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Na teh fotografijah ni vojakov, temveč sami civilisti. Kaj so naredili ti navadni ljudje, da so tako obravnavani, kakor so? Tako množično krivi ne morejo biti tile ljudje na fotografijah.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Resnici na ljubo: naredili niso ničesar. Naj vam povem, da ne gre za delovna taborišča, ampak za taborišča s plinom. Ljudje zastrupljeni umirajo.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Jezus Kristus!

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Paulus, odkrito mi povejte, ste vedeli za kaj takšnega?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Zaboga ne. Povejte mi, saj ne gre za to vašo sovjetsko propagando, ki našo deželo spreminja v karikaturo. Je to zaigrano ali resnično?

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Vojaka sva, za vojaštvo pa veljajo dejstva. Je ta sestradanec s štrlečimi rebri resničen?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Je.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Ali pa ta kup sestradanih mrličev?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Takšnega grdega humorja si nihče ne bi privoščil, res gre za mrtvake...

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: In tukaj so otroci s svojimi udrtimi očmi.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Ljuba Marija! Priznam, da sem zadrt in nedostopen, vendar kot rimokatolik ne bi nikoli zaukazal sistematičnega hladnokrvnega ubijanja civilistov.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Ne pridobivamo vas za politično stvar, tako in tako ne morete v našo partijo. Radi bi, da bi spregledali. Za to vas seznanjam z dejstvi. Ta dejstva so tudi v ameriškem tisku. Za kaj mislite, da so se Američani vključili v vojno?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Kaj lahko naredim, kapetan?

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Spregovorite po radiju. Dalje, kakšen je vaš odnos do Judov?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Nevtralen. Osebno nisem obremenjen z njimi. Res ne.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Niste sodelovali pri tem vprašanju v stranki?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Ne. Edino, kar lahko rečem je, da se je v tridesetih precej govorilo, da jih bodo preselili na Madagaskar. O tem nisem nič razmišljjal, ker so mi dali

načrtovanje front. Do bitke za Stalingrad sem bil več ali manj pisarniški, zaledni oficir. Načrtovalec.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: In Hitlerju niste bili všeč, zato vas je poslal do zaledenele Volge !?!

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Razumeti morate, da v sebi bijem bitko tudi okoli tega vprašanja, zlasti sedaj, ko sem izpostavljen in zapuščen. Toda, ko sem se odpravljjal na slovanski Vzhod, se je ta vojaški pohod razumel kot velika čast, kot veliko zaupanje, kot veliko delo. Še predstavljam si nisem mogel, v kaj se bo vse skupaj sprevrglo in koliko različnih pogledov bo sedaj okoli tega.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Po nekaj mesecih vašega ujetništva ste pričeli razmišljati drugače.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Normalno.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Še verjamete Hitlerju ?

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Ne.

KAPETAN NIKOLAJ DYATLENKO: Za vas imamo še eno novico. Slabo novico, vendar vam jo bo povedal stanovski kolega.

Osmi slušni prizor

Presledek v krajši tišini.

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Razmerje v naši vojski je močno porušeno, 70:30.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Kaj pomenijo te številke, poročnik ?

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: V Berlinu vojaška večina čaka na Hitlerjevo smrt. Vso leto 1944 narašča takšno razpoloženje. Sedemdeset procentov visokih oficirjev je sodelovalo v puču, atentatu na Hitlerja, ki pa je 20. julija spodletel.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Tistih trideset procentov pa je servilnih častnikov, tako predanih, kakor sem bil nekoč sam.

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: In sedaj slaba novica. Vaš prijatelj Erwin von Witzleben je zastavil ime, ugled za drugačno novo Nemčijo in pri tem izgubil življenje.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Od samega začetka je bil proti sistemu. Kako je umrl ?

POROČNIK PHILIPP HUMBERT: Usmrtili so ga, danes, 8. avgusta 1944. Še prej pa poniževali na sodišču.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Pri Erwinu moram biti oseben, saj sva nekoč, ko še ni bilo te more pri živi zavesti, pohajkovala. Mlada moža sva kolesarila in se kopala v jezerih. Nemških jezerih. Humbert, ste opazili, da se ustna harmonika ob večerih več ne oglaša ? Ustrelil se je naš wermachtovski vojak. Od domotožja pravijo. Njemu navadnemu vojaku je vse odpuščeno. Meni ni. Še danes bom spregovoril po radiju, danes, 8.avgusta 1944 ! Še nocoj !

Gumb se na radiju se premika od šumov do glasbe. Nenadoma se zasliši Paulusov glas.

FELDMARŠAL FRIEDRICH PAULUS: Nemčija je izgubila vojno. Država se je v takšni situaciji znašla zaradi vodenja Adolfa Hitlerja. Nemčija se mora odreči Hitlerju. Govori vam feldmaršal Paulus, v podporo svojemu umrlemu mladostnemu prijatelju Erwinu von Witzlebnu, ki je zelo zgodaj razumel, da Nemčijo nikoli in nikdar ne predstavlja en sam vodja.

Ponovno se oglasi melanholičen polminuten napev ustne harmonike.

Oglasi se radijski gong.

Konec radijske igre

Povzetek radijske igre Odpuščanje po Stalingradu !?!

Stalingrad, februar 1943. Nemški generali, udeleženci bitke za Stalingrad, po spodletelem vojaškem pohodu na Rusijo padejo v sovjetsko ujetništvo. Generali ujetniki večinoma ne čakajo na pomoč iz Berlina, ampak na neprizanesljivo sodbo o njihovem vojaškem pohodništvu, o udeležbi v bitki za Stalingrad. Njihova stališča so različna. Vsi pa sprejmejo Paulosovo ugotovitev, da so bili izdani in izpostavljeni. Sčasoma spoznavajo, da tudi zavedeni. Feldmaršal Friedrich Paulus se iz zaprišenega nemškega vojaka in nacista preobrazi v nasprotnika Hitlerja. Radijska igra med drugim prinaša sporočilo, da ta preobrazba za feldmaršala Paulusa ni bila enostavna in gladka. Pretekli so meseci, da je spregledal nacistično oblast, ki je v vojni zakorakala v zločine proti človeštву. Koncentracijska taborišča in smrt prijatelja Erwina von Witzlebna so spremenili Paulusov družbeni pogled za zmeraj.